

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף ד

(בעמוד הקודם)

שלושה אמוראים תירצו את הסתירה בדברי ר"ש. רבה, רבא, ורב אשי. הגמרא מבארת מדוע כל אחד מהם לא אמר כחבריו.

כולהו כרבה לא אמרי, דאדרבה מחשבה דמנכרא פסל רחמנא: רבא ורב אשי לא אמרו כרבה (שבשלא לשמה במנחה אחת למנחה אחרת, זו מחשבה הניכרת כשקר ואינה פוסלת. מה שאין כן בשלא לשמה בבעלים, שהמחשבה אינה ניכרת). בגלל שהם חולקים עליו וסוברים שאדרבא מחשבה הניכרת כשקר, יש יותר סיבה שהיא תפסול את הקרבן. (כי הקב"ה לא רוצה שאנשים יאמרו שמותר לשנות בדיני הקרבנות).

כרבא לא אמרי, וזאת תורת לא משמע להו: רבה ורב אשי לא אמרו כרבה (שבשלא לשמה במנחה למנחה יש לימוד מ"וזאת תורת החטאת" שיש תורה אחת לכל המנחות, מה שאין כן במנחה לשם זבח שאין לימוד. ומחשבה הניכרת כשקר כן פוסלת). בגלל שהם לא סוברים ש"וזאת תורת המנחות" מלמד שיש תורה אחת לכולן. (כי קשה להם, אם כן גם בחטאת יש להכשיר כששחטה לשם חטאת אחרת, כי כתוב "וזאת תורת החטאת". אך לא מצאנו שרבי שמעון הכשיר חטאת חלב ששחטה לשם חטאת נזיר).

כרב אשי לא אמרי, משום קושיא דרב אחא בריה דרבא: רבה ורבא לא אמרו כרב אשי (שמחשבה על הכלי של המנחה האחרת בלבד, אין המחשבה פוסלת. אבל בהזכרת המילה 'מנחה' במנחה האחרת המחשבה פוסלת). בגלל הקושיא של רב אחא על כך, מדוע בקומץ מנחה חרבה לשם בלולה מכשיר רבי שמעון? הרי שם אין כלי וזהו שמה של המנחה. (ותירוצו של רב אשי על כך לא מסתבר להם).

מילתא דפשיטא ליה: דבר שפשוט לרבה מצד אחד, ולרבא מצד שני, מסתפק בו רב הושעיא. דהיינו לרבה פשוט שמחשבה הניכרת כשקר אינה פוסלת, ולרבא פשוט להיפך שהיא כן פוסלת, ורב הושעיא מסתפק בזה.

רב הושעיא מסתפק, הקומץ מנחה לשם זבח (לשם קרבן בהמה) מה יאמר בזה רבי שמעון? האם טעמו של ר' שמעון שבמחבת לשם מרחשת המחשבה לא פוסלת, בגלל שמחשבה הניכרת כשקר אינה פוסלת, ולפי זה גם בקומץ מנחה לשם זבח זו מחשבה הניכרת כשקר ולא תפסול. או שטעמו של ר' שמעון שבאמת מחשבה הניכרת כשקר פוסלת, ורק במנחה לשם מנחה אחרת היא לא פוסלת משום "וזאת תורת המנחה". אבל מכיון ש"זבח" לא כתוב בפסוק ההוא, אם כן בקומץ מנחה לשם זבח היא כן תפסול.

רבי אסי עונה: **אמר ליה כלום הגענו לסיף דעתו של ר"ש?** הרי יש סתירה בדברי רבי שמעון.

כרבה לא משני ליה: הגמרא מכארת מדוע רבי אסי לא נקט לתרץ את הסתירה, כמו אחד משלושת הביאורים בדעת רבי שמעון. כרבה הוא לא נקט - בגלל הקושיא של אביי עליו מה ההבדל בין שינוי קודש לשינוי בעלים? והוא לא מסכים לביאורו של רבה שמחשבה הניכרת כשקר אינה פוסלת. וכנ"ל. כרבא לא - בגלל הקושיא שמ"וזאת תורת החטאת" נלמד להכשיר שלא לשמה מחטאת לחטאת (וכנ"ל). כרב אשי לא - בגלל הקושיא של רב אחא בריה דרבא כנ"ל.

*

למדנו במשנה - חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות (= שאם נקמצו שלא לשמן פסולות):

שאלה: **בשלמא מנחת חוטא:** אמנם מובן שמנחת חוטא שנקמצה שלא לשמה פסולה, לפי שהתורה קראה לה 'חטאת', שנאמר "לא יִשִּׁים עֲלֶיהָ שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבִנָּהּ כִּי חֲטָאת הִיא", וכשם שחטאת פסולה שלא לשמה כך מנחת חוטא פסולה שלא לשמה.

אלא מנחת קנאות מנלן: מנין לנו שפסולה אם נקמצה שלא לשמה?

תשובה: **דתני תנא קמיה דרב נחמן**: שהאמורא שנה ברייתא לפני רב נחמן - 'מנחת קנאות' (= מנחת סוטה הבאה מן השְעוּרִים) המוֹתֵר שלה הולך לנדבה. כלומר אדם שהפריש מעות למנחת סוטה, והיו המעות יותר מדמי השעורים הנצרכים למנחה, המעות הנותרות יפלו לנדבת ציבור, דהיינו שמביאים בהם עולות למזבח בשעה שאין על המזבח שום קרבן, כדי שלא יהיה המזבח בטל.

א"ל שפיר קאמרת: ואמר לו רב נחמן - טוב אמרת! שהרי נאמר לגבי מנחת קנאות "מִזְכֶּרֶת עֹנִין", וגם לגבי חטאת נאמר "וְאִתָּה נָתַן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עֹנֵי הָעֵדָה", ולומדים בגזירה שווה שכשם שחטאת מוֹתֵרָה הולך לנדבה כך מנחת קנאות מוֹתֵרָה הולך לנדבה, וא"כ כמו כן נלמד שכשם שחטאת פסולה שלא לשמה כך מנחת קנאות פסולה שלא לשמה!

קושיא: **אלא מעתה**: והרי באשם נאמר "וְנִשָּׂא עֹנוֹ", וא"כ נלמד בגזירה שווה שאשם שלא לשמו פסול כמו חטאת שלא לשמה.

תירוץ: דנין גזירה שווה "עֹנִין" מ"עֹנִין" ואין דנין "עֹנוֹ" מ"עֹנִין".

דחיית התירוץ: **מאי נפקא מינה?** כלומר אין זה משנה אם כתוב "עֹנִין" או "עֹנוֹ", שהרי למדנו בברייתא שנשנתה בבית מדרשו של רבי ישמעאל - נאמר בתורה לגבי נגעי בתים "וְיָשֵׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פִשָּׁה הִנְגַע בְּקִירַת הַבַּיִת", ונאמר גם "וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פִשָּׁה הִנְגַע בְּבַיִת", ולומדים גזירה שווה מ'שיבה' (= "וְיָשֵׁב הַכֹּהֵן") ל'ביאה' (= "וּבָא הַכֹּהֵן"), ולמרות שמדובר במילים לא זהות בכל זאת לומדים גזירה שווה (= לגבי נגעי בתים, ואין עניינה לסוגיה שלנו), לפי ששניהם הם לשון ביאת הבית, וא"כ גם כאן אפשר ללמוד גזירה שווה "עֹנוֹ" מ"עֹנִין"!

ועוד קושיא, **ליגמר עונו עונו**: גם אם לא לומדים "עֹנוֹ" מ"עֹנִין", נלמד "עֹנוֹ" שנאמר באשם מ"עֹנוֹ" שנאמר לגבי חטאת של 'שמיעת הקול' שנאמר בה וְנִפְשָׁה "כִּי תִחַטָּא וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֵד אוֹ רֹאֶה אוֹ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשָּׂא עֹנוֹ" (וא"כ נלמד בגזירה שווה שאשם שלא לשמו פסול כמו חטאת שלא לשמה).

תירוץ: **אלא כי גמרי גזירה שווה למותר נדבה הוא דגמרי**: אלא הברייתא הנ"ל שלמדה גזירה שווה מחטאת למנחת קנאות, למדה זאת רק לגבי זה שהמותר

הולך לנדבה, ואי אפשר ללמוד מכך שכשם שחטאת פסולה שלא לשמה כך מנחת קנאות פסולה שלא לשמה.

וכי תימא אין גזירה שוה למחצה: ואם תאמר שהרי הכלל הוא ש'לא דנים גזירה שווה למחצה', וא"כ איך אפשר לדרוש את הגזירה שווה רק לגבי מותר לנדבה ולא לגבי שלא לשמה.

תשובה: **גלי רחמנא:** התורה אמרה לגבי חטאת "וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחֻטָּאת", ומכאן לומדים שדווקא חטאת שלא לשמה פסולה, אבל כל הקדשים בין לשמן ובין שלא לשמן כשרים, וא"כ אי אפשר ללמוד מהגזירה שווה לגבי שלא לשמה.

אלא מנחת חוטה ומנחת קנאות דפסולין שלא לשמן מנלן? כלומר א"כ מנין לנו שמנחת חוטה ומנחת קנאות פסולים שלא לשמן, שהרי אי אפשר ללמוד זאת מחטאת?

תשובה: **חטאת טעמא מאי משום דכתיב בה "היא", ה"נ הא כתיב בהו "היא":** כלומר הטעם שחטאת שלא לשמה פסולה לפי שנאמר "חֻטָּאת הוּא" ואנו לומדים מכך שדווקא לשמה כשרה, והרי גם במנחת חוטה נאמר "חֻטָּאת הִיא" וכן במנחת קנאות נאמר "מִנְחַת קְנָאת הוּא", וא"כ אנו לומדים מכך שמנחת חוטה ומנחת קנאות פסולים שלא לשמן.

קושיא: **אשם נמי הא כתיב ביה "הוא":** והרי גם באשם נאמר "אָשָׁם הוּא", וא"כ ללמד שהוא פסול שלא לשמו.

ההוא "הוא" לאחר הקטרת אימורין הוא דכתיב: המילה "הוא" שנאמרה באשם נאמרה לאחר הקטרת האימורין ולא לגבי שחיטה ועבודות הדם, וא"כ אי אפשר ללמוד מכך שאשם יפסל שלא לשמו, וכן אי אפשר ללמוד מכך שאם הוקטרו אימוריו שלא לשמו פסול, שהרי אפילו אשם שלא הוקטרו אימוריו כלל כשר, לפי שאין הקטרת אימוריו מעכבת, וא"כ בוודאי שלא יפסל אם הוקטרו אימוריו שלא לשמו.

הגמרא מביאה את המקור לדברים מבריייתא, **כדתניא אבל אשם וכו'.**

שאלה: **ואלא הוא למה לי?** ואם כן למה באמת נאמר "אָשָׁם הוּא"?

תשובה: **לכדרכ הונא אמר רב:** ללמד על מה שאמר רב הונא אמר רב - אשם שמתו בעליו, דינו שירעה עד שיפול בו מום ויקנו בדמיו עולה. אם מתו בעליו ואמרו ב"ד ליורשים 'הוציאוהו וירעה', ולקחו אותו לפני שנפסל בו מום ושחטו אותו 'סתם' כלומר לא לשם אשם, הדין הוא שהקרבת כשר בתור קרבן עולה, בגלל שבכל מקרה בסופו של דבר הוא יגיע למצב של עולה (לאחר שיפול בו מום ויקנו בדמיו עולה). אמנם כל זה דוקא כשהוא 'ניתק לרעיה', כלומר שבי"ד ציוו להוציא אותו לרעיה שאז הוא ניתק מאשם ונהפך להיות 'בסתם' כעולה. אבל אם הוא לא ניתק, כלומר שלקחו אותו לקרבן לפני שבי"ד ציוו להוציא אותו לרעייה, הוא פסול, כי הוא עדיין נשאר בתור אשם, ואת זה לומדים מ"אָשֶׁם הוּא" שהוא נשאר בקדושת אשם עד שבי"ד ינתקו אותו כנ"ל.

*

אמר רב - מנחת העומר שקמצה שלא לשמה פסולה: במשנתנו כתוב שיש שתי חטאות שאם נקמצו שלא לשמן הן פסולות, מנחת חוטא ומנחת קנאות. רב מוסיף שיש מנחה נוספת שאם נקמצה של לשמה היא פסולה, והיא מנחת העומר. והטעם, בגלל שכל מה שהיא באה, זה להתיר את התבואה החדשה. אך אם קמץ אותה שלא לשמה אמנם היא כשרה, אבל לא עלתה לשם חובה, ואם כן היא לא מתירה את התבואה. ומכיון שהיא לא ממלאת את המטרה שלשמה היא באה, היא פסולה.

וכן אתה אומר באשם נזיר ואשם מצורע: ממשיך רב ואומר, שאותו הדין גם בקרבן אשם של נזיר או אשם של מצורע ששחטן שלא לשמן, הם יהיו פסולים (שלא כמו כל הקרבנות ששחטן שלא לשמן שכשרים רק שלא עלו לבעלים לשם חובה). והטעם, בגלל שכל מטרת הקרבנות הללו להכשיר. דהיינו אשם נזיר בא להכשיר את הנזיר שנטמא ונטהר, שיתחיל לספור את נזירותו מחדש. ואשם מצורע בא להכשיר את המצורע שנטהר, לבוא אל המחנה. והואיל וכל מטרתם להכשיר, וכאשר שחטם שלא לשמן הם לא מכשירים, אם כן הם פסולים.

קושיא: **תנן כל המנחות כו':** כתוב במשנתנו 'כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה, חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות'. ואם נכונים דברי רב היתה המשנה צריכה לכתוב גם 'חוץ ממנחת העומר!' תירוצ:

כי קתני באה יחיד וכו': המשנה מדברת רק על מנחה ש'באה יחיד' כלומר לא על מנחת ציבור. ומנחת העומר היא מנחה שמקריבים הציבור.

בנוסף, המשנה מדברת רק על מנחה שבאה בפני עצמה ולא 'בגלל זבח', כלומר בגלל קרבן שבא איתה ביחד. ומנחת העומר באה עם כבש לעולה.

בנוסף, המשנה מדברת רק על מנחות 'שאין קבוע להן זמן', ואילו מנחת העומר יש לה זמן קבוע בטז' בניסן.

הגמרא ממשיכה לדון בדברי רב הנ"ל:

אמר ר - וכן אתה אומר באשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן פסולין, הואיל ובאו להכשיר ולא להכשירו.

קושיא: תנן כל הזבחים וכו': כתוב במשנה בזבחים 'כל הזבחים ששחטן שלא לשמן כשרין, אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה. חוץ מפסח וחטאת' ואם נכונים דברי רב, היתה המשנה צריכה לכתוב גם 'חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע' בגלל שהם באים להכשיר ולא להכשירו!

תירוץ: כיון דאיכא אשם גזילות ואשם מעילות דלכפרה אתו, לא פסיקא ליה: מכיון שיש סוג של אשם שבא לכפרה והוא כשר אם נשחט שלא לשמה, כגון אשם גזילות ואשם מעילות. ממילא לא יכלה המשנה לכתוב דבר פסוק ומוחלט בלשון קצרה 'חוץ מפסח חטאת ואשם', ולא רצתה להכנס לחילוק בין סוגי האשם ולהאריך בלשונה, ולכן לא ציינה גם את אשם גזילות ואשם מעילות.

קושיא: מאי שנא אשם נזיר ואשם מצורע דבאו להכשיר ולא הכשירו, הני נמי באו לכפרה ולא כפרו: מדוע רב נקט רק את אשם נזיר ואשם מצורע שאם נשחטו שלא לשמה פסולים, בגלל שהם באו להכשיר ולא מילאו את מטרותם? הרי גם הקרבנות שבאים לכפר כשנשחטו שלא לשמה הם לא כיפרו, ואם כן הם לא מילאו את מטרותם ועליהם להיות פסולים!

תירוץ: אמר רבי ירמיה: מצאנו שיש חילוק בין קרבנות המכפרים לקרבנות המכשירים. שהקרבנות המכפרים יש מקרים שמקריבים אותם לאחר מיתת הבעלים, ואילו את הקרבנות המכשירים אין מקרה שמכשירים אותם לאחר מיתת הבעלים. כפי שמוכח מהמשנה הבאה -

דתנן - האשה שהביאה חטאתה ומתה, יביאו יורשין עולתה. עולתה ומתה, לא יביאו יורשין חטאתה: יולדת צריכה להביא שני קרבנות, אחד לעולה ואחד לחטאת. העולה מכפרת עליה, והחטאת מכשירה אותה לאכול קודשים.

אם האשה הביאה את חטאתה ומתה לפני שהביאה את עולתה, היורשים שלה מקריבים את העולה. אבל אם היא הביאה את העולה ומתה לפני שהביאה את החטאת, היורשים שלה לא מביאים את החטאת בגלל שהלכה למשה מסיני שחטאת שמתו בעליה הולכת למיתה.

נמצא שהקרבן עולה שהוא המכפר, קרב לאחר מיתת האשה. ואילו הקרבן חטאת שהוא המכשיר, לא קרב לאחר מיתתה. ולכן גם לגבי שלא לשמה, קרבנות המכפרים פסולים אם נשחטו שלא לשמה, אבל קרבנות המכשירים כשרים אם נשחטו שלא לשמה. ולכן רב נקט רק קרבנות המכשירים שפסולים בשלא לשמה, ולא קרבנות המכפרים.

מתקיף לה ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי: האם אין קרבנות מכשירים שקרבים לאחר מיתה? הרי יש קרבנות כאלו, כפי שמוכח מהמשנה להלן.

המפריש מעות לנזירותו: הנזיר צריך להביא במלואת ימי נזירתו שלושה קרבנות, חטאת עולה ושלמים. נזיר המפריש מעות כדי להביא בהם את קרבנות נזירותו, ולא פירש מה לעולה ומה לחטאת ומה לשלמים, אסור ליהנות מהמעות. אבל אם נהנו מהם לא מביאים קרבן מעילה. משום שיכול לקנות בכל המעות בהמה שְׂמִנָה לשלמים, ואת שאר הקרבנות יביא ממעות אחרות. ולכן אין במעות הללו מעילה, כי שלמים הם 'קדשים קלים' הנחשבים לממון בעלים ואין בהם מעילה.

מת והיו לו מעות סתומין: ואם הנזיר מת והיו לו מעות 'סתומים', כלומר שהיו לו מעות שהפריש לצורך קניית הקרבנות אבל לא פירש עבור איזה קרבן הם יהיו. כל המעות יפלו לנדבה.

אבל אם היו לו מעות 'מפורשין', כלומר שפירש ואמר 'מעות אלו יהיו לחטאת, ואלו לעולה, ואלו לשלמים'. הדין הוא כדלהלן. המעות שפירש עליהם לחטאת, ילכו לים המלח (= לאיבוד) ואסור ליהנות מהם, אבל אם נהנו מהם לא מביאים קרבן מעילה (כי הם הולכים לאיבוד). ובמעות שפירש לעולה, יביאו עולת נדבה

ויש בהם איסור מעילה. ובמעות שפירש לשלמים, יביאו קרבן שלמי נדבה, והקרבן נאכל רק למשך יום אחד ולילה אחד כדין שלמי נזיר (בשונה מסתם שלמים שנאכלים למשך שני ימים ולילה אחד. והטעם בגלל שבאו מכח שלמי נזיר). ואותם שלמים אינם טעונים הבאת לחם (בגלל שהלחם צריך להנתן על כפי הנזיר, והוא כבר מת). עד כאן המשנה במעילה.

והא עולה ושלמים דנזיר דמכשירים נינהו, וקא אתו לאחר מיתה: והרי העולה והשלמים של הנזיר, הם קרבנות הבאים להכשיר את הנזיר, כלומר להתיר אותו בשתיית יין וגילוח שערות. ובכל אופן הם באים לאחר מיתת הנזיר!

תירוץ: אמר רב פפא: רבי ירמיה התכוין לומר שלא מצאנו קרבן המכשיר 'קבוע', דהיינו שרק הוא יכול להכשיר ולא קרבן אחר, והוא קרב לאחר מיתת הבעלים. ואכן העולה ושלמים של נזיר אינם מכשירים קבועים, כי הנזיר יכול להיות מותר בשתיית יין וגילוח שערות על ידי הקרבת החטאת בלבד. וכמו שכתוב במסכת נזיר כדלהלן.

גילח על אחת משלשתן יצא: כלומר הנזיר צריך להביא את שלושת קרבנותיו ולאחר מכן הוא מגלח את שעריו ושורפו בדוד, ואז הוא מותר ביין וגילוח. אם הנזיר הביא רק קרבן אחד מתוך השלושה וגילח שעריו, יצא בדיעבד.

קושיא: מיתיבי - אשם מצורע שנשחט שלא לשמו, או שלא ניתן מדמו על גבי בהונות. הרי זה עולה לגבי מזבח, וטעון נסכים, וצריך אשם אחר להכשירו: מוכח שלמרות שהאשם מצורע בא להכשיר, בכל אופן אם נשחט שלא לשמו הוא כשר עולה על גבי המזבח. וזה שלא כדברי רבי! ואכן תיובתא לרב.